

УДК 351:338.432

Пугач А.М.

доктор наук з державного управління,
керівник науково-дослідної частини

Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У МЕХАНІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів державного регулювання, зокрема сільського господарства. Визначено роль матеріально-технічної бази у створенні конкурентоспроможних аграрних підприємств. Розглянуто систему інноваційного забезпечення агропромислового комплексу, зокрема механізації сільського господарства. Проаналізовані функції державного регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства.

Ключові слова: інновації, матеріально-технічна база, аграрне підприємство, сільськогосподарські машини, система інноваційного забезпечення (СІЗ), імператив ринкової економіки, державне регулювання, державна інспекція, модель розвитку.

Пугач А.Н. ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В МЕХАНИЗАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Статья посвящена исследованию теоретических аспектов государственного регулирования, в частности сельского хозяйства. Определена роль материально-технической базы в создании конкурентоспособных аграрных предприятий. Рассмотрена система инновационного обеспечения агропромышленного комплекса, в частности механизации сельского хозяйства. Проанализированы функции государственного регулирования инновационных процессов в механизации сельского хозяйства.

Ключевые слова: инновации, материально-техническая база, аграрное предприятие, сельскохозяйственные машины, система инновационного обеспечения (СИЗ), императив рыночной экономики, государственное регулирование, государственная инспекция, модель развития.

Pugach A.N. FEATURES OF STATE REGULATION OF INNOVATIVE PROCESSES IN AGRICULTURAL MECHANIZATION

The article investigates theoretical aspects of government regulation, including agriculture. The role of the material and technical base in the creation of competitive agricultural enterprises is defined. The system of providing innovative agriculture, including agricultural mechanization. Analyzed the functions of state regulation of innovative processes in agricultural mechanization.

Keywords: innovation, physical infrastructure, agricultural enterprise, agricultural machinery, innovative system software (SIZ), the imperative of the market economy, government regulation, state inspection, model development.

Постановка проблеми. У сучасних умовах основним засобом зростання і розвитку економіки у довгостроковій перспективі стають досягнення науково-технічного прогресу та інновації. Важливим завданням інноваційної діяльності в аграрному секторі є підвищення ефективності використання і збільшення ресурсного потенціалу галузей сільського господарства за рахунок інтенсивного ведення процесу виробництва й реалізації кінцевого продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження закономірностей інноваційного економічного розвитку та вивчення різних аспектів державного регулювання і підтримки інноваційних процесів здійснювалося в наукових працях таких видатних вітчизняних і зарубіжних учених-економістів, як В. Гриньова, А. Гальчинський, В. Геєць, С. Дорогунцов, С. Ілляшенко, А. Кінах, Л. Кузьменко, Л. Масловська, П. Мельник, О. Попов, Л. Рейкова, В. Рижих, В. Семиноженко, Д. Стеченко, Д. Стігліц, О. Шнишко та ін.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у дослідженні сутності державного регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення всебічно розвинутого високопродуктивного сільського господарства вимагає відповідного рівня розвитку матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Матеріально – технічна база є найважливішою складовою частиною продуктивних сил і має багатогранне значення в розвитку аграрного виробництва [1].

Матеріально-технічна база аграрного підприємства – це сукупність засобів і предметів праці, які

використовуються в сільськогосподарському виробництві. Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі і створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції. На сучасному етапі матеріально-технічна база сільського господарства представлена великим машинним виробництвом, яке базується на широкому використанні досягнень науково-технічного прогресу.

У складі матеріально-технічної бази аграрних підприємств першорядну роль відіграють засоби виробництва. До них належать [1]:

1. Земля як головний засіб сільськогосподарського виробництва;

2. Трактори, мотори комбайнів, автомобілі, стаціонарні двигуни, електросилові установки і робоча худоба. Ці елементи матеріально-технічної бази складають енергетичні ресурси підприємства. Силові машини безпосередньо не впливають на предмети праці, але їх роль у розвитку продуктивних сил сільського господарства надзвичайно велика;

3. Сільськогосподарські машини і знаряддя, обладнання тваринницьких ферм і машини для приготування кормів, інші робочі машини, які застосовуються в сільськогосподарському виробництві, електромережі, водопроводи. Робочі машини є основою виконання всіх робіт у рослинництві і тваринництві, а також у галузях первинної переробки сільськогосподарської продукції;

4. Виробничі приміщення та споруди, транспортні засоби і дороги;

5. Продуктивна худоба і птиця;

6. Корми, насіння, органічні і мінеральні добрива, засоби хімізації рослинництва і тваринництва, а також інші засоби виробництва в аграрних підприємствах.

Особливу увагу слід приділити механізації сільськогосподарства. Адже вона є рушієм розвитку та удосконалення сільськогосподарського виробництва в цілому. На сучасному етапі, важливо використовувати досягнення науково-технічного прогресу, що є запорукою розвитку і удосконалення.

Для успішного використання досягнень науково-технічного прогресу в сільському господарстві необхідні відповідні умови й існування системи інноваційного забезпечення.

Елементами системи інноваційного забезпечення є інноваційні й виробничі структури, організаційні й економічні механізми впровадження, технічні прийоми і засоби. В свою чергу, система інноваційного забезпечення використовує продукцію наукової сфери і складається із науково-виробничої, кадрової, фінансової, інформаційної та системи впровадження [1].

Ініціатором процесу і координатором формування системи інноваційного забезпечення (СІЗ) повинна виступати держава в формі розробки програми становлення, функціонування і фінансування СІЗ сільськогосподарських підприємств. У цих документах визначаються цілі та задачі розподіляються повноваження і відповідальність, вказуються заходи і строки, джерела ресурсів.

Механізм розвитку СІЗ включає регіональну політику, нормативно-правове забезпечення, форми регулювання, і базується на економічному потенціалі, інтеграції регіону, стані регіональних ринків тощо [1].

Інновації – процес постійного оновлення в усіх сферах підприємництва, причому це не тільки технічні і технологічні ресурси, але й усі зміни, що сприяють покращенню діяльності підприємств аграрної сфери [1].

Процеси оновлення мають бути тісно пов'язані з ринковими відносинами. Це пов'язано з тим, що основна маса інновацій реалізується в ринковій економіці підприємництва структурами, як засіб вирішення виробничих і комерційних завдань, як найважливіший фактор забезпечення їх стійкості, економічного росту і конкурентоспроможності.

Інноваційна діяльність підпорядкована досягненню головної мети – максимально повному задоволенню запитів споживачів за кількістю і якістю запропонованої продукції, послуг при мінімальних витратах на їх розробку, впровадження та реалізацію. Таким чином, інноваційна діяльність є складною комплексною проблемою, потребує виділення інтерактивних варіантів і їх оптимізації [1].

Із зростанням на світовому і національному ринках конкуренції та прискорення науково-технічного прогресу оптимізація виробництва є вирішальною умовою стійкого розвитку сучасних економічних систем.

Імператив ринкової економіки – впровадження нововведень і перерозподілу ресурсів із менш ефективних сфер господарювання в більш ефективні під впливом конкуренції на ринку товарів, праці та капіталу.

Оскільки інноваційна діяльність – це системний процес, що забезпечує постійне вдосконалення виробництва в результаті освоєння нових знань і здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, то її впровадження вимагає гнучкого підходу до використання вже сформованого ресурсного потенціалу та постійного оновлення ресурсного потенціалу аграрних підприємств з урахуванням нових технологічних вимог [1].

Основна характерна риса інноваційного підприємства сільськогосподарського призначення полягає у створенні та комерційному використанні техніко-

економічних нововведень у галузях аграрної сфери. Основою діяльності є нововведення, які формують прибутки як окремих виробничих галузей, так і галузей з надання послуг, що дозволяє створити новий ринок чи задовольнити нові потреби.

Пріоритетні напрями інноваційної діяльності визначені Законом України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [1].

Досить важливим моментом, що зазначений у даному законі, є такі вимоги до учасників ринку при формуванні ринку інноваційних нових продуктів та високих технологій, як [1]:

1. Застосовувати новітні ресурсозберігаючі системи машин і механізмів,
2. Створювати та впроваджувати у виробництво нові види продукції сортів і гібридів сільськогосподарських культур, високопродуктивні породи тварин і птиці, продукти переробки сільськогосподарської продукції;
3. Формувати високий рівень людського капіталу;
4. Формувати інтелектуальний потенціал з високоосвічених професійних кадрів у всіх сферах агропромислового виробництва.

Крім того, важливою умовою успішної науково-технічної й інноваційної діяльності в аграрному секторі є стимулювання створення, випробування та впровадження наукової продукції (сортів і гібридів рослин, порід тварин, технологій виробництва й переробки сільськогосподарської продукції, машин і механізмів, супроводження інноваційно-інвестиційних програм).

Варто також зазначити, що у світі все більше відчувається дефіцит природних ресурсів, що потребує появу нових технологій, котрі дозволять заощаджувати природні ресурси – ресурсозберігаючих технологій. Розширення інтеграційного простору дозволяє підприємствам більш повно використовувати економію від масштабу виробництва і комбінування форм і способів інтеграції в агропромисловому комплексі, здійснювати ефективне ведення агробізнесу в умовах раціонального використання і відтворення ресурсного потенціалу.

Державне регулювання сільського господарства – це основана на законодавстві одна з форм державного впливу на агропромисловий комплекс України шляхом встановлення та застосування державними органами правил, спрямованих на коригування економічної діяльності суб'єктів аграрного господарювання з метою досягнення сільським господарством максимальної ефективності [1].

Державне регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства – це одна з форм державного впливу на інноваційні процеси в галузі сільського господарства, зокрема в механізації, що спрямований на коригування інноваційної діяльності з метою досягнення максимальної ефективності виробництва.

Держава в процесі формування системи інноваційного забезпечення механізації сільського господарства розробляє стратегію інноваційного розвитку, визначає науково-технологічні пріоритети, створює сприятливі умови розвитку СІЗ, забезпечує підтримку розвитку інноваційної інфраструктури, розробляє і реалізує заходи зі стимулювання інноваційної діяльності в регіоні.

Головною метою держави є забезпечення економічного росту, основою якого повинна стати інноваційна політика, спрямована на створення умов для освоєння нових і удосконалених існуючих техноло-

гій, організаційних, виробничих, організаційно-економічних заходів.

Для активізації інноваційних процесів у механізації сільськогосподарських підприємств необхідно розробити чітку послідовну політику, яка повинна здійснюватися на основі [1]:

1. Здійснення моніторингу інноваційної діяльності та інноваційних прогнозів основних напрямів освоєння науково-технічних досягнень у сільському господарстві на перспективу;

2. Впровадження інновацій, які підвищують ефективність виробництва і конкурентоздатність продукції;

3. Створення системи комплексної підтримки інноваційної діяльності;

4. Розвитку інфраструктури інноваційного процесу;

5. Інформаційно-консультаційного забезпечення інноваційної діяльності товаровиробників;

6. Підтримки і розвитку науково-технічного потенціалу;

7. Сприяння розвитку інноваційного підприємства;

8. Активізації співробітництва на державному і міжнародному рівнях всіх зацікавлених сторін інноваційного процесу.

Функції державного регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства здійснюють державні органи виконавчої влади, що визначають стратегічні цілі і завдання агропромислового виробництва, забезпечують матеріально-фінансову підтримку аграрного сектора, здійснюють контроль і нагляд за дотриманням аграрного законодавства.

Згідно закону України «Про інноваційну діяльність» [1]:

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

1. Визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;

2. Формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;

3. Створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;

4. Захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;

5. Фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;

6. Стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;

7. Встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;

8. Підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Державне регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства здійснюється із застосуванням спеціальних методів і форм регулятивно-управлінської діяльності. Під методами будь-якої діяльності розуміють способи, прийоми, засоби, які використовують для досягнення поставленої мети. Методи державного регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства поділяють на економічні й адміністративні [1].

Економічні методи – це такі способи впливу на поведінку суб'єктів аграрного господарювання, які ґрунтуються на застосуванні сукупності важелів економічного стимулювання (податки, кредити, пільги, ціни тощо), і викликають зацікавленість у виконанні певної роботи, у підвищенні продуктивності праці.

Адміністративні методи – це засоби впливу на діяльність суб'єктів аграрного господарювання шляхом прямого встановлення їх обов'язків шляхом припису, що спирається на владні повноваження державного органу і забезпечується можливістю застосування примусу.

В умовах ринкових перетворень в аграрно-промислому комплексі пріоритет належить економічним методам регулювання сільського господарства. У практичній діяльності органів державного регулювання сільського господарства економічні й адміністративні методи доповнюють один одного, забезпечуючи ефективне виконання поставлених завдань.

Систему державних органів, які здійснюють регулювання сільського господарства та всіх процесів, що стосуються даної галузі, становлять [1]:

- Міністерство аграрної політики України, обласні та районні управління сільського господарства і продовольства,

- Державний комітет України з земельних ресурсів і територіальні органи земельних ресурсів.

Заключною функцією державного регулювання інноваційних процесів у сільському господарстві є контроль за дотриманням аграрного законодавства суб'єктами аграрного господарювання.

Функції загального контролю в агропромислому комплексі виконує Міністерство аграрної політики України. Мінагрополітика України здійснює на підприємствах усіх форм власності державний контроль за якістю сільськогосподарської продукції та сировини під час їх виробництва, переробки, зберігання та реалізації, а також за якістю насіння і племінних ресурсів; організовує і здійснює державний контроль за забезпеченням схоронності матеріальних цінностей та їх використанням, станом і достовірністю ведення бухгалтерського обліку та звітності, додержанням вимог законодавства про боротьбу з корупцією на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління Міністерства аграрної політики України.

У системі Мінагрополітики України створено структурні підрозділи, які здійснюють спеціальні контрольні функції [1]:

1. Управління ревізії і контролю здійснює контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів, матеріальних і фінансових ресурсів, збереженням державного майна, й відкриває факти порушення фінансової дисципліни, завдані збитку, безгосподарність і марнотратство, перекручення звітності на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління міністерства.

2. Головна державна інспекція якості та сертифікації сільськогосподарської продукції здійснює державний контроль за якістю, збереженням та раціональним використанням зерна і продуктів його переробки, насіння олійних культур, сировини для комбікормового виробництва і комбікормів;

3. Головна державна служба з карантину рослин здійснює систему державних заходів щодо захисту рослин, продукції їх переробки, сировини, окремих вантажів тощо від карантинних об'єктів.

4. Державний департамент ветеринарної медицини здійснює державний ветеринарно-санітарний контроль і нагляд за якістю та безпекою сировини, продовольчої сировини, продуктів та харчових продуктів тваринного походження, а також за забезпеченням охорони території України від занесення з території інших держав або з карантинної зони збудників інфекційних хвороб тварин;

5. Українська державна насіннева інспекція, відповідно до Закону України «Про насіння і садивний матеріал», є органом державного контролю в насінництві. Вона здійснює державний контроль за діяльністю суб'єктів усіх форм власності й господарювання у сфері насінництва;

6. Державна інспекція з нагляду за технічним станом машин, обладнання та якістю паливно-мастильних матеріалів забезпечує реалізацію державної політики з питань нагляду за технічним станом машин та обладнання підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності, а також здійснення через систему органів Держтехнагляду державного технічного нагляду за дотриманням підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами правил технічної експлуатації та вибракування машин (тракторів, самохідних шасі, самохідних сільськогосподарських, дорожньо-будівельних і меліоративних машин, тракторних причепів, посівних та збиральних машин), правил транспортування та зберігання нафтопродуктів на підприємствах і в організаціях галузей сільського господарства [1].

Отже, державне регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства реалізується через створення та управління спеціальними Програми розвитку інноваційної діяльності, що передбачають комплексний підхід до її реалізації за всіма складовими [1]:

1. Наука;
2. Створення та впровадження інноваційної продукції;
3. Техніко-технологічне переоснащення виробництва;
4. Навчання, підготовка і збереження кадрів;

5. Маркетингові дослідження щодо інновацій;

6. Інформаційне забезпечення;

7. Контроль за виконанням інноваційної програми.

Проте створення інноваційних програм вимагає нового підходу до управління ними. Від фахівців вимагається при виборі тієї чи іншої програми вірно оцінити можливість її реалізації в даному регіоні та передбачити економічні наслідки від впровадження тієї чи іншої програми в життя. При цьому одне з найбільш важливих питань – системність при оцінці і розпорядженні наявним ресурсним потенціалом та можливості його відновлення.

Висновки з проведеного дослідження. З наведеного вище можна зробити наступні висновки:

1. Державне регулювання інноваційної діяльності в аграрній сфері, зокрема у механізації, багатогранне і складне. Державне регулювання інноваційних процесів у механізації сільського господарства – це одна з форм державного впливу на інноваційні процеси в галузі сільського господарства, зокрема в механізації, що спрямований на коригування інноваційної діяльності з метою досягнення максимальної ефективності виробництва.

2. Перехід агроформувань на інноваційну модель розвитку – перспективний напрям, який створює сприятливе середовище для ефективного управління у сфері використання природних, фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів, стало конкурентоспроможного розвитку реформованого аграрного сектора.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Відомості Верховної Ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3715-17> (Дата звернення 13.03.17).